

Natuurwonder:

duizenden tepelaardsterren in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Er is iets heel bijzonders aan de hand in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD). Ten oosten van de Van Limburg Stirum vallei komt een zeldzame aardster, de tepelaardster, massaal voor. Als je zelf wilt gaan kijken, ga dan vooral na regen of met vochtig weer, het waarom lees je hieronder.

Tekst: Leo Jalink
en Cora van der Plaats

Aardsterren zijn paddenstoelen die hun naam danken aan de stervormige slippengroep waarop een bolletje met daarin de sporen. Als de sporen rijp zijn, worden ze, door regendruppels of bij aanraking, door de centrale opening(en) geperst en in een grote wolk verspreid. Het bolletje van de tepelaardster heeft een tepelvormige, vaak duidelijk begrensde zone om de opening; vandaar de naam.

Kalkrijke duinen

Aardsterren zijn wereldwijd zeldzaam en bedreigd. Van Noordwest-Europa heeft Nederland de grootste rijkdom aan aardsterren, met name de kalkrijke duinen. Daar kunnen ze lokaal zelfs algemeen voorkomen. In Nederland zijn zo'n twintig soorten aardsterren bekend. De meest algemene soort is de gekraagde aardster. De helft van de soorten komt (bijna) uitsluitend voor

in de duinen, zoals bruine aardster en peperbus. De meeste komen voor in open mosrijke duingraslanden, in duinroos- en dauwbraamvelden en in struwelen van meidoorn en duindoorn.

Bewegen onder invloed van vocht

De tepelaardster is een kleine tot middelgrote aardster die van vorm verandert door opname van water(damp) uit de lucht. Bij nat weer zijn de slippengroep van de aardster mooi uitgespreid waardoor je het bolletje en de donkerbruine bovenkant van de slippengroep goed kunt zien. Bij droog weer buigen de slippengroep zover naar boven dat ze het bolletje weer geheel omsluiten en dan de lichte onderkant van de slippengroep te zien is. Droog zijn ze moeilijk te vinden: maximaal zo groot als een eikel en ze lijken ook eigenlijk wel op heel oude verweerde eikels.

Dit proces van inbuigen en weer spreiden van de slippengroep bij de tepelaardster kan zich eindeloos herhalen bij wisseling van droogte en vocht. Ook 50 jaar oude herbarium-collecties doen het nog: als je ze een tijdje op nat papier legt, spreiden de slippengroep weer. De meeste aardsterren vertonen geen beweging van de slippengroep bij vocht of uitdrogen.

Ongekende aantallen verspreid over een groot gebied

Je vindt de tepelaardster meestal in open duinstruweel en duingraslanden met verspreide struikjes. Het bijzondere van de huidige vondst in de AWD is de enorme grootte van het gebied waar de tepelaardsterren voorkomen en de ongekende aantallen. Ze liggen met tientallen vlak bij elkaar, in totaal gaat het om duizenden exemplaren. In de ruim 30 jaar dat ik (LJ) naar aardsterren kijk, heb ik niets nog nooit gezien.

Ze komen voor in een lange strook ten oosten van de Van Limburg Stirum vallei, in breedte variërend van 10 tot wel 70 meter met een lengte van ongeveer 2 kilometer. Bij een wandeling daar heb je grote kans om ze te zien.

Verstuivingen

Verstuivingsdynamiek speelt een essentiële rol in het duinecosysteem. Eén van de doelen van het Van Limburg Stirum project was dan ook om grootschalige verstuivingen toe te laten en dat doel is zonder meer geslaagd. Ons idee is dat het tepelaardsterrenrijke gebied een zone is waar het zand van de Van Limburg Stirum vallei is ingestoven over de bestaande mosrijke duingraslanden. Ook ten oosten van een stuifkuil hebben we de soort gevonden. Niet alleen landschappelijk maar ook ecologisch vormen verstuivingen een enorme verrijking voor het duin. Daarom werken duinbeheerders ook aan herstel van kleinschalige verstuivingsdynamiek (o.a. in het kader van het PAS).

Veel succes en plezier als je gaat kijken. •

Leo Jalink en Cora van der Plaats zijn duinpaddenstoelenonderzoekers; Leo is als mycoloog verbonden aan Naturalis

Bruine aardster. Foto: Leo Jalink

Peperbus. Foto: Cora van der Plaats

Tepelaardster droog. Foto: Leo Jalink